

Strijden met gebed en wierook in Kiev

In Oekraïne doen de meeste kerken volop mee aan de protesten tegen de pro-Russische koers van hun regering. De burgers in het land hebben veel respect voor en vertrouwen in de clerus.

Achtergrond Heleen Zorgdrager

Oekraïense kerken kiezen partij bij volksprotest „We zijn er klaar voor, we weten waar we voor staan. We zullen de president en regering duidelijk maken dat ze moeten werken voor ons en niet voor hun persoonlijke ambities. We zijn niet bang.” De blauwe ogen van Julia Hnativ, 24 jaar, schitteren als ze deze ferme woorden spreekt. Ze is journaliste, pas afgestudeerd aan de katholieke universiteit van Lviv in het westen van Oekraïne. Net als anderen van haar universiteitsgemeenschap is ze dagelijks te vinden bij de anti-regeringsprotesten in de centra van Lviv en Kiev. Haar universiteit is een van de voortrekkers van de protesten. Erachter staat haar kerk, de Oekraïense Grieks-Katholieke Kerk, die rond de vijf miljoen gelovigen telt en een factor van belang is in West-Oekraïne. Samen met deze kerk hebben bijna alle kerken van Oekraïne zich aan de kant van de Euromaidan-demonstranten geschaard.

Het levert mooie beelden op. Kerkleiders in vol ornaat zijn aanwezig op de pleinen en podia en gaan de menigte voor in oecumenische gebedsdiensten. Op het Plein van de Onafhankelijkheid in Kiev staat al vanaf het begin van de protesten een grote bungalowtent die is ingericht als kapel. Binnen

Steeds meer kerken openen hun deuren voor de demonstranten en roepen hun gelovigen op naar de Maidan te gaan

hangt de geur van wierook en klinkt het sonore „halleluja” en „gospodi pomiluj” („Heer, ontferm u”). Vermoede demonstranten branden kaarsjes bij de iconen en laten zich tot kalmte wiegen door de gezongen gebeden van seminaristen. Er wordt eucharistie gevierd met katholieke priesters, maar ook orthodoxe priesters kunnen er terecht om met hun gelovigen te bidden. Kerken als de Duitse evangelisch-lutherse kerk van Oekraïne en de Unie van Baptisten hebben in scherpe bewoordingen het politiegeweld in de nacht van 30 november en 10 december veroordeeld.

De overkoepelende Oekraïense Raad van Kerken en Religieuze Organisaties (AUCCRO) heeft alle gelovigen opgeroepen om te bidden voor een vreedzame oplossing van het conflict. „Met klem verzoeken wij de Oekraïense samenleving, regering, en de oppositie om een dialoog te beginnen en een redelijke weg uit de crisis te vinden. Bedenk dat wij allen deel zijn van een zelfde

natie, van een zelfde land.” In een land waar de kerken volgens officiële peilingen een aanzienlijk hoger vertrouwen onder de bevolking genieten dan de overheid, de rechterlijke macht of de media is een dergelijke oproep niet aan dovemans oren gericht. Oekraïeners zijn traditioneel religieuze mensen en hebben respect voor de clerus.

Het sprak vanzelf dat aan de Ronde Tafel die op 13 december gehouden werd met premier Azarov, de drie oud-presidenten van Oekraïne, de leiders van oppositiepartijen en studentenleiders ook vooraanstaande figuren van de grootste kerken deelnamen. Die kerken vormen overigens niet zomaar één front. Ze weerspiegelen de politieke verdeeldheid.

De orthodoxie in Oekraïne is verscheurd in drie afzonderlijke patriarchaten. Twee ervan, de kerk van het Kiev patriarchaat en de kleinere autocefale (eigenhoofdige) orthodoxe kerk, varen een meer nationalistische en pro-Europese koers, terwijl de orthodoxe kerk van het Moskou-patriarchaat de blik naar Rusland gericht houdt. Kerkleiders van deze laatste kerk houden zich nadrukkelijk afzijdig van de demonstraties op de Euromaidan. „Wij hebben onze eigen kerkgebouwen om te bidden en hoeven dat niet te doen in een tent”, smaalde een priester van het Moskou-patriarchaat. Niettemin biedt ook deze kerk aan de dialoog tussen regering en oppositie te willen dienen. De metropoliet stelt zijn residentie in het beroemde Heilige Holenklooster in Kiev ter beschikking. Dit klooster was al vaker een plek van wonderen in de Oekraïense geschiedenis.

Een belangrijke speler op het politieke toneel is Borys Gudziak, de charismatische president van de katholieke universiteit in Lviv en lange tijd haar rector. Nu is hij bisschop van de Oekraïense grieks-katholieken in Frankrijk en de Benelux. Dagelijks spreekt hij de menigte toe vanaf het grote podium in Kiev. Met opmerkelijk gemak beweegt hij zich tussen de leiders van de Oekraïense oppositiepartijen en de keur aan popmuzikanten die afwisselend het podium vullen. Voor bisschop Gudziak is het pro-Europese protest „een spirituele beweging, een beweging van harten en waarden.” „De demonstranten willen een land waar corruptie niet langer regeert, waar een moeder niet een dokter hoeft om te kopen om naar haar kind te kijken, waar studenten geen smeergeld hoeven te betalen om een universiteit binnen te komen.”

Hij stelt dat de studenten hadden gehoopt dat het associatieverdrag met Europa het begin zou zijn van Oekraïne als een fatsoenlijk land waar wetten worden nageleefd. „Het verzaken van de beloften die Janoekovitsj de afgelopen twee jaar had gedaan was een ongelooflijk verraad”, aldus bisschop Gudziak. Na de tweede aanval van de oproerpolitie in de nacht van 10 op 11 december sprak hij: „We hebben in het afgelopen etmaal gezien dat een klein handjevol mensen gewapend met liefde, geloof en vriendschap, en met een lied en gebed op hun lippen, stand kon houden tegen bewapende speciale milities. De macht

Een orthodoxe kerkdienst in een tent op het Onafhankelijkheidsplein in Kiev. Foto: EPA

week terug voor waarheid en sociale solidariteit. Dit is een teken als een leidraad naar de toekomst.”

Barricades

Moedig is ook de rol van de lutherse dominee Ralph Huska van de Sint Katharinakerk in Kiev. Zijn kerk is gevestigd aan de Liuteranska straat (de Lutherse straat) die rechtstreeks toegang biedt tot de regeringsgebouwen en door activisten volgebouwd is met barricades. Niet alleen heeft dominee Huska zijn kerk opengesteld voor de demonstranten om te eten, zich te verwarmen of er te slapen. Ook ging hij in de angstige nacht van 10 december de straat op. Hij stelde zich met een kruis in de hand op in de linie tussen oproerpolitie en demonstranten om verdere escalatie te voorkomen. Net als hij zijn het kleine groepjes monniken en priesters die een levend schild vormen bij dreigende confrontaties tussen gewapende milities en activisten.

Intussen heeft de katholieke

universiteit van Lviv haar eigen gemeenschap en de burgers van het land opgeroepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid aan president Janoekovitsj en zijn regering. In een verklaring stelt de universiteit dat deze regering haar onwettige gezicht heeft laten zien in de aanval op vreedzame demonstranten. Gerichte intimidatie van studenten door de geheime dienst, en ook druk op de universiteit om namen van activistische studenten bekend te maken waren de druppels die de emmer deden overlopen.

Myroslav Marynovych, vicerector van de universiteit en ex-gevangene in de Brezjnevs-kampen, zegt: „Het is van belang te beseffen dat Oekraïne in een staat van instabiliteit terecht gekomen is die kan worden aangeduid als *point of no return*. Sinds de protesten begonnen op 22 november zijn er nog maar twee opties: of er komt een toestand van dictatuur, of een gehele of gedeeltelijke overwinning van de revolutie. Het eerste is ondenkbaar voor een universiteit

die christelijke waarden en academische deugden nastreeft. De missie van de universiteit motiveert ons daarom om aan het front te staan in de strijd om een nieuw Oekraïne.”

Steeds meer kerken openen hun deuren voor de demonstranten en roepen hun gelovigen op naar de Maidan te gaan. Het beeld van geestelijken en religieuze rituelen bij de protesten is niet meer weg te denken. Welke richting de politieke strijd verder ook nemen zal, voorlopig lijkt de uitspraak van student Volodymyr Mamchyn te gelden: „Zodra er een priester op de Maidan is, verandert de stemming en het gedrag van de mensen. Ze weten zich beter te beheersen en voelen vrede in hun hart.”

Heleen Zorgdrager is hoogleraar systematische theologie en genderstudies aan de Protestantse Theologische Universiteit in Amsterdam. Sinds 2005 gasthoogleraar aan de Ukrainian Catholic University in Lviv, Oekraïne